

DROGOVÁ SCÉNA NA MASARYKOVĚ UNIVERZITĚ BRNO PO 10 LETECH

Petr KACHLÍK, Marie HAVELKOVÁ

Souhrn: Pomocí anonymního dotazníkového šetření bylo provedeno oslovení reprezentativního vzorku 9993 respondentů ze všech 9 fakult MU Brno. Dotazník sestával z 21 položek, zaměřených na vlastní celoživotní zkušenosti studentů s alkoholem, tabákem, černou kávou a jinými látkami, jejich užití v posledních 6 měsících a 30 dnech, postoje ke drogám, základní socioekonomické ukazatele. Odpovědi byly elektronicky zaznamenány a statisticky zpracovány.

Ukázalo se, že tři čtvrtiny respondentů mají vlastní celoživotní zkušenost s tabákem, 99 % s alkoholem, 85 % s černou kávou, 60 % s marihuanou, čtvrtina s hašišem, 13 % s halucinogeny, 8 % s tlumivými léky *non lege artis*, desetina s tanečními drogami, 38 % někdy hrálo na automatech. V případě ostatních kontrolovaných látek (vč. tzv. těžkých drog) jejich celoživotní prevalence nepřesáhla 5 %. Častější konzumace byla zaznamenána zvl. u konopí, některých halucinogenů a tlumivých léků.

Klíčová slova: dotazník, návykové látky, univerzita, studenti, studie, prevalence, postoje, užívání

Úvod

Těžžiště primární prevence patologických závislostí u dětí a dospívajících spočívá kromě rodiny na bedrech základní a střední školy. Mladí dospělí, k nimž patří i vysokoškolští studenti, jsou pokládáni za dostatečně zralé osobnosti, aby dokázali účinně odolávat nabídce různých návykových látek a návykovému chování, a nestali se tak obětmi patologických závislostí. Z epidemiologického hlediska proto nepředstavují významnou rizikovou populační skupinu. Podle řady výzkumů je však třeba věnovat jim větší pozornost, neboť po absolutoriu ve svých profesích působí na mládež, pacienti, klienty, jednájí s veřejností a sdělovacími prostředky, představují pro veřejnost autoritu, odborníky s modelovým způsobem chování. Jejich osobnostní image se stává součástí představy společnosti o úrovni zdravotnictví, školství, vědy, právního systému, podnikání. Důležitý je individuální příklad každého odborníka-vysokoškoláka, poně-

vadž se tak zviditelňují jeho vlastní kvality i nedostatky (Dubský, 1994; Dvořák, 1995; Nešpor, Csémy, 1996; Pavúk, Koščo, 1997).

K zátěžovým momentům studia na vysoké škole náleží problémy s adaptací na jiný životní stereotyp, jež klade vysoké nároky na samostatnost, zodpovědnost, účelné plánování a využívání času, schopnost koncentrace i relaxace mladého člověka (1996 *Annual Report Center for Drug and Alcohol Studies, 1997*; Kandell, 1997; Novotný, Kolibáš, 1997).

Po absolutoriu si mladí odborníci hledají práci a stále více jejich potenciálních zaměstnavatelů přihlíží kromě kvality dosaženého vzdělání a osobnostních charakteristik i k možným problémům uchazeče s návykovými látkami, a to včetně alkoholu a tabáku (*The NNICC Report 1996. The Supply of Illicit Drugs to the United States, 1997*; Lenton et al., 1997; Rouse, 1996).

Na Masarykově univerzitě proběhla po několika pilotních šetřeních (1993–1997, LF MU, srov. Kachlík, Šimůnek, 1995 a 1998; Hrubá, Kachlík, 1998) reprezentativní epidemiologická studie, zaměřená na deskripci drogové scény mezi vysokoškolskými studenty. V České republice se této populační skupině věnovala menší pozornost než dětem a mladistvým, proto lze tvrdit, že MU sehrála průkopnickou roli (Csémy et al., 2004).

V období 2005–2007 byl uskutečněn tříletý projekt s názvem *Deskripce drogové scény na MU a návrh preventivních opatření*. První rok byla realizována sonda do drogové scény na 2 fakultách MU (pedagogické a lékařské) k ověření metodiky studie (Kachlík, Havelková, 2007), druhý rok výzkum na reprezentativním vzorku téměř 10000 respondentů, závěrečný rok byl věnován mapování preventivních aktivit na Univerzitě. Vybraná data z popisu drogové scény na MU jsou prezentována v tomto sdělení.

Materiál a metodika

Předmětem dotazování se stali posluchači všech fakult Masarykovy univerzity. Celkem byla prostřednictvím elektronického formuláře získána data od 9993 respondentů (podrobnější charakteristika viz tab. 1–3).

Získávání informací proběhlo anonymně dotazníkovou metodou. Dotazník obsahoval základní identifikátory (věk respondenta při posledních narozeninách, pohlaví, studovanou fakultu a ročník) a 21 otázek, z toho 18 s uzavřenou, 1 s polouzavřenou a 2 s otevřenou volbou odpovědí. Otázky byly zaměřeny na vlastní celoživotní zkušenosti studentů s alkoholem, tabákem, černou kávou a jinými látkami, jejich užití v posledních 6 měsících a 30 dnech, postoje ke drogám, základní socioekonomické ukazatele. Byly zachovány položky z obdobných šetření prováděných v rámci EU (např. ESPAD – European School Survey on Alcohol and Other Drugs; Kolektiv, 1998), aby byla data vzájemně srovnatelná, i když jde o jinou (starší) věkovou kategorii. K formuláři byl připojen krátký motivační a vysvětlující text s kontakty na tazatele. Při sběru dat bylo využito Informačního systému MU, v němž byl umístěn webový formulář. Zjednodušila se tak administrace dotazníku, poněvadž každý posluchač prezenční formy studia obdržel ve své elektronické agendě na internetových stránkách <http://www.is.muni.cz> odkaz, vedoucí k formuláři. Respondenti nemuseli zodpovídat všechny předkládané položky, mohli se sami rozhodnout, zda a jak dotazník vyplní.

Údaje byly elektronicky zaznamenány, anonymizovány (odtrženy všechny položky z IS MU, které by mohly jednoznačně identifikovat odpovídajícího), převedeny z formátu xml do dbf a následně statisticky vyhodnoceny (programy *EpiInfo 6 En* – Dean et al., 1994; *Statistica for Windows 7 cz* – *StatSoft Inc., 2004*) za dodržení zásad etiky vědecké práce a manipulace s osobními údaji. Pomocí statistických testů (chí-kvadrát, Fisher exact, ANOVA, Kruskal-Wallis) byly zhodnoceny statistické významnosti rozdílů mezi znaky při dělení souboru na skupiny.

Základní identifikátory vyšetřovaného souboru

Tab. 1: Přehled zastoupení jednotlivých fakult MU v celém souboru
Celkem: 9993 respondenti, tj. 100 %

Fakulta	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Ekonomicko-správní	762	7,6
Filosofická	2211	22,1
Informatiky	1142	11,4
Lékařská	815	8,2
Pedagogická	1310	13,1
Právnícká	1156	11,6
Přírodovědecká	1274	12,7
Sociálních studií	1095	11,0
Sportovních studií	228	2,3

Tab. 2: Přehled zastoupení ročníků studia v celém souboru

Ročník studia	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
První	2873	28,8
Druhý	2377	23,8
Třetí	2057	20,6
Čtvrtý	1351	13,5
Pátý	998	10,0
Šestý	337	3,4

Tab. 3: Přehled zastoupení pohlaví v celém souboru

Pohlaví	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Muži	4039	40,4
Ženy	5954	59,6

Výsledky mapování drogové scény na MU v r. 2006

Výsledky studie jsou prezentovány tabulkovou formou a textovým komentářem. Výraz **abs** v záhlaví tabulek znamená absolutní četnost příslušného znaku, znak **%** četnost relativní. Nadpis tabulky je současně označením sledovaného znaku.

Tab 4: Kouření tabáku během života

Skupina	Všichni		Muži		Ženy	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Ne	2128	21,4	784	19,5	1344	22,7
Ano	7825	78,6	3241	80,5	4584	77,3
Celkem	9953	100,0	4025	100,0	5928	100,0

Minimálně jednu celoživotní zkušenost s kouřením tabáku přiznaly více než tři čtvrtiny dotazovaných s mírnou převahou mužů.

Tab. 5: Věk první konzumace tabáku (jen u těch, kteří někdy v životě kouřili tabák)

Skupina	Všichni		Muži		Ženy	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Méně než 10 let	433	5,5	269	8,2	164	3,6
10–14 let	2943	37,4	1241	37,8	1702	37,2
15–18 let	3576	45,5	1392	42,4	2184	47,7
Více než 18 let	909	11,6	378	11,5	531	11,6
Celkem	7861	100,0	3280	3280	4581	100,0

Nejvíce kuřáckých pokusů se uskutečnilo mezi 15.–18. (více než 40 %) a 10.–14. rokem věku (37 %) dotazovaných. Po 18. roce věku šlo o desetinu respondentů. V dětském věku do 10 let experimentovalo s kouřením tabáku asi 5 % oslovených, mužů dvakrát více než žen.

Při analýze období poslední konzumace tabáku (jen u těch, kteří jej někdy v životě kouřili) asi pětina respondentů kouřila v době dotazování, 17 % v posledním týdnu, 12 % v posledním měsíci, 15 % v posledním půlroce, ve třetině případů se jednalo o bývalé kuřáky.

Tab. 6: Pití alkoholických nápojů během života

Skupina	Všichni		Muži		Ženy	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Ne	89	0,9	46	1,1	43	0,7
Ano, výjimečně	1364	13,7	417	10,4	947	16,0
Ano	8498	85,4	3562	88,5	1936	83,3
Celkem	9951	100,0	4025	100,0	5926	100,0

Pití alkoholu v životě vyzkoušelo 99 % dotazovaných. K jeho výjimečné konzumaci (Silvestr, narozeniny) se přiznalo 14 % souboru (žen více, $p < 0,001$, χ^2), k víceméně pravidelné konzumaci více než 80 % souboru (mužů více, $p < 0,001$, χ^2).

Tab. 7: Věk prvního pití alkoholického nápoje (jen u těch, kteří někdy v životě pili alkohol)

Skupina	Všichni		Muži		Ženy	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Méně než 10 let	1175	11,9	504	12,7	671	11,4
10–14 let	4217	42,8	1727	43,5	2490	42,3
15–18 let	4188	42,5	1633	41,1	2555	43,4
Více než 18 let	280	2,8	110	2,8	170	2,9
Celkem	9860	100,0	3974	100,0	5886	100,0

Maxima prvního kontaktu s alkoholem byla pozorována mezi 10.–14. a mezi 15.–18. rokem věku, a to bez větších rozdílů mezi pohlavími. Více než desetina souboru okusila alkoholický nápoj ještě před 10. rokem věku, přibližně 3 % po 18. roce věku.

U desetiny souboru došlo k poslední konzumaci alkoholického nápoje v době dotazování (reagovalo dvakrát více mužů než žen), 60 % přiznalo pití alkoholu v posledním týdnu, pětina v posledním měsíci (15 %, 24 % žen), 5 % v posledním půlroce a 2 % ještě dříve.

Tab. 8: Pití černé kávy během života

Skupina	Všichni		Muži		Ženy	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Ne	1589	16,0	789	19,6	800	13,5
Ano, výjimečně	3072	30,9	1327	33,0	1745	29,5
Ano	5287	53,1	1908	47,4	3379	57,0
Celkem	9948	100,0	4024	100,0	5924	100,0

Černou kávu někdy okusilo 84 % oslovených, z toho třetina výjimečně (převažovali muži, $p < 0,001$, χ^2) a více než polovina víceméně pravidelně (více ženy, $p < 0,001$, χ^2).

Tab. 9: Věk prvního pití černé kávy (jen u těch, kteří někdy v životě pili kávu)

Skupina	Všichni		Muži		Ženy	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Méně než 10 let	315	3,8	148	4,6	167	3,3
10–14 let	1903	22,7	719	22,2	1184	23,1
15–18 let	4549	54,4	1709	52,8	2840	55,3
Více než 18 let	1598	19,1	658	20,3	940	18,3
Celkem	8398	100,0	3234	100,0	5131	100,0

Polovina souboru poprvé okusila černou kávu mezi 15.–18. rokem, pětina mezi 10.–14. rokem a v brzké dospělosti. Kolem 4 % dotazovaných přiznalo pití černé kávy v době, kdy jim bylo méně než 10 let.

Více než čtvrtina oslovených pila černou kávu v době dotazování či v posledním týdnu před studií, pětina v posledním měsíci, 15 % v posledním půlroce, stejně počet respondentů již dříve.

Tab. 10: Užití kokainu během života

Skupina	Všichni		Muži		Ženy	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Ne	9734	97,4	3899	96,5	5835	98,0
Ano	259	2,6	140	3,5	119	2,0
Celkem	9993	100,0	4039	100,0	5954	100,0

S kokainem přišla během života do kontaktu asi 3 % souboru, muži více ($p < 0,001$, χ^2) než ženy. V posledním půlroce užilo kokain 0,8 % dotazovaných bez významného rozdílu mezi pohlavími, v posledním měsíci 0,2 %, opět bez rozdílu mezi pohlavími. Nejčastěji byl kokain užit po 18. roce věku, dále mezi 15.–18. rokem. Ojedinele (u mužů) byl zaznamenán experiment ve věku pod 10 let. Prakticky v 70 % šlo o max. 3 opakované pokusy, ve 20 % byl kokain užit 4–10x, v desetině případů pak více než 10x, vše bez výrazných rozdílu mezi pohlavími.

S crackem měla někdy v životě zkušenost 0,3 % dotazovaných, během posledního půlroku jej užily pouze 4 osoby z celého souboru (0,04 %), během posledního měsíce 3 osoby (0,03 %). Obdobně jako u kokainu bylo maximum experimentů s crackem zaznamenáno mezi 15.–18. rokem a v časně dospělosti. Ojedinele se vyskytly případy prvního užití ve věku pod 10 let. 40 % uživatelů, kteří zkusili crack, s ním experimentovalo max. třikrát, pětina 4–10x, dalších 40 % více než 10x.

Tab. 11: Užití marihuany během života

Skupina	Všichni		Muži		Ženy	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Ne	4043	40,5	1386	34,3	2657	44,6
Ano	5950	59,5	2653	65,7	3297	55,4
Celkem	9993	100,0	4039	100,0	5954	100,0

Marihuanu alespoň jedenkrát v životě okusilo 60 % oslovených, 66 % mužů a 55 % žen ($p < 0,001$, χ^2).

Tab. 12: Užití marihuany v posledních 6 měsících

Skupina	Všichni		Muži		Ženy	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Ne	7150	71,6	2563	63,5	4587	77,0
Ano	2843	28,4	1476	36,5	1367	23,0
Celkem	9993	100,0	4039	100,0	5954	100,0

V posledním půlroce marihuanu užilo 28 % z celého souboru, 36 % mužů a 23 % žen ($p < 0,001$, χ^2).

Tab. 13: Užití marihuany v posledních 30 dnech

Skupina	Všichni		Muži		Ženy	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Ne	7371	83,8	3095	76,6	5276	88,6
Ano	1622	16,2	944	23,4	678	11,4
Celkem	9993	100,0	4039	100,0	5954	100,0

V posledním měsíci marihuanu užilo 16 % z celého souboru, 23 % mužů a 11 % žen ($p < 0,001$, χ^2). Maxima dosáhlo první užití marihuany ve věkové kategorii 15–18 let (více než 60 % v celém souboru i u obou pohlaví), následovala časná dospělost (čtvrtina). Asi desetina marihuanu okusila mezi 10.–14. rokem, jednotlivci (3, vše muži) dokonce před 10. rokem věku. Více než 10x marihuanu užívalo 45 %, 54 % mužů a 38 % žen ($p < 0,001$, χ^2). V kategorii 4–10x šlo přibližně o čtvrtinu, 1–3x o 29 %: 22 % mužů a 34 % žen ($p < 0,001$, χ^2).

Hašiš nebo hašišový olej během svého života alespoň jednou užila čtvrtina respondentů, 31 % mužů a 19 % žen ($p < 0,001$, χ^2). V posledním půlroce je konzumovalo 8 %, 11 % mužů a 5 % žen ($p < 0,001$, χ^2), v posledním měsíci 4% (6 % mužů a 2 % žen, $p < 0,001$, χ^2). Nejvyšší četnost první zkušenosti s hašišem či hašišovým olejem se vyskytla mezi 15.–18. rokem věku (60 %) a v rané dospělosti (35 %). V případě jejich užívání šlo nejčastěji o 1–3 experimenty (43 %, 37 % mužů, 50 % žen, $p < 0,001$, χ^2), čtvrtina konzumentů je brala 4–10x, třetina více než 10x v životě (39 % mužů, 24 % žen, $p < 0,001$, χ^2).

Tab. 14: Užití halucinogenů během života

Skupina	Všichni		Muži		Ženy	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Ne	9286	92,9	3619	89,6	5667	95,2
Ano	707	7,1	420	10,4	287	4,8
Celkem	9993	100,0	4039	100,0	5954	100,0

Halucinogeny byly alespoň jednou v životě užity 7 % souboru, u mužů se vyskytla dvakrát četnější zkušenost (10 %) oproti ženám (5%), $p < 0,001$, x^2 . V posledním půlroce před dotazováním přiznalo užití halucinogenů 1,5 % respondentů, 2,8 % mužů a 0,7 % žen ($p < 0,001$, x^2). V posledním měsíci se konzumace halucinogenů vyskytla u 0,5 % všech oslovených, 0,9 % mužů a 0,2 % žen ($p < 0,001$, x^2). První kontakty s halucinogeny nejčastěji spadaly do věkového intervalu 15–18 let (57 % všech dotazovaných, 50 % mužů, 66 % žen) a do období rané dospělosti (41 % celého souboru, 47 % mužů, 32 % žen). Ojedinele se vyskytlo užití halucinogenů ještě v době návštěvy základní školy. Experimenty s halucinogeny (užití 1–3x) zmínilo 58 % souboru (55 % mužů, 63 % žen, $p < 0,05$, x^2), 4–10 pokusů se vyskytlo u 27 % oslovených (bez podstatných rozdílů mezi pohlavími), více než 10 užití u 15 % respondentů (18 % mužů, 11 % žen, $p < 0,05$, x^2).

Halucinogenní houby (zvl. lysohlávky) během života vyzkoušelo 13 % všech dotazovaných, 17 % mužů a 10 % žen ($p < 0,001$, x^2). V posledních 6 měsících před studií je užila 2 % souboru, 4 % mužů a 1 % žen ($p < 0,001$, x^2), v posledních 30 dnech šlo o 0,8 % souboru (1,6 % mužů, 0,2 % žen, $p < 0,001$, x^2). Věkové období prvního užití halucinogenních hub kopíruje období prvního užití halucinogenních látek obecně. Nejčastěji byly halucinogenní houby požity 1–3x (62 % všech, kteří je někdy konzumovali, 54 % mužů, 73 % žen, $p < 0,001$, x^2), následovaly intervaly 4–10x (26 % všech konzumentů, 30 % mužů, 21 % žen, $p < 0,001$, x^2) a více než 10x (11 % všech konzumentů, 16 % mužů, 6 % žen, $p < 0,001$, x^2).

Tab. 15: Užití dalších drog během života (prezentovány pouze kladné odpovědi)

Skupina	Všichni		Muži		Ženy	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Pervitin	442	4,4	218	5,4	224	3,8
Jiné budivé aminy	207	2,1	120	3,0	87	1,5
Těkavé látky	150	1,5	77	1,9	73	1,2
Heroin	43	0,4	27	0,7	16	0,3
Jiné opiáty	195	2,0	93	2,3	102	1,7
Tlumivé léky	756	7,6	237	5,9	519	8,7
Diskotékové drogy	902	9,0	414	10,3	488	8,2

S pervitinem mělo alespoň jednu celoživotní zkušenost okolo 4 % dotazovaných (5,4 % mužů, 3,8 % žen, $p < 0,001$, x^2). V posledním půlroce před studií byl užit 1 %, v posledním měsíci 0,5 % respondentů. První kontakty s pervitinem spadaly nejčastěji do věkových období 15–18 let a do časně dospělosti, u jednotlivců byly zaznamenány experimenty i v mladším věku, zvláště u mužů. Mezi uživateli pervitinu se jednalo u poloviny z nich o experiment (1–3x), u pětiny byl užit 4–10x, u třetiny častěji než 10x bez statisticky výrazných rozdílů mezi pohlavími.

Jiné budivé aminy kromě pervitinu užilo během svého života kolem 2 % souboru (3 % mužů, 1,5 % žen, $p < 0,001$, x^2). V posledním půlroce byly budivé aminy užity 0,5 % souboru, v posledním měsíci 0,2 % (zde byl nalezen rozdíl mezi pohlavími, $p < 0,05$,

x²). První experimenty s látkami charakteru budivých aminů spadaly obdobně jako u pervitinu do věkové kategorie 15–18 let a do časné dospělosti. 56 % dotazovaných byly budivé aminy užity 1–3x, čtvrtinou souboru 4–10x a pětinou častěji než 10x. Rozdíly mezi pohlavím nebyly statisticky významné.

Těkavé organické látky k záměrné inhalaci byly během života užity 1,5 % celého souboru (1,9 % mužů, 1,2 % žen, $p < 0,01$, x^2). Během posledního půlroku před dotazováním přiznalo jejich vdechování 0,2 % souboru (0,3 mužů, 0,2 % žen, $p < 0,05$, x^2), během posledního měsíce 0,1 % souboru bez rozdílu mezi pohlavími. Polovina uživatelů těkavé látky zkusila ve věku 15–18 let, třetina (poněkud více muži) po 18. roce věku, sedmina v období 10–14 let (poněkud více ženy). Několik mužů (4) uvedlo první čichání těkavých organických látek ve věku mladším než 10 let. Mezi čichači se vyskytly dvě třetiny osob, které pouze experimentovaly (1–3x), pětina těch, kteří těkavé látky vdechovali 4–10x a 15 % častěji než 10x v životě.

Heroin byl alespoň jednou v životě užit 0,4 % souboru (0,7 % mužů, 0,3 % žen, $p < 0,01$, x^2). Během posledních 6 měsíců jej bralo 0,06 % souboru, téměř výlučně šlo o muže ($p < 0,05$, Fisher exact). V posledních 30 dnech přiznalo konzumaci heroinu 5 osob (0,05 %), všechno muži ($p < 0,05$, Fisher exact). První kontakty s heroinem nejvíce spadají do období 15–18 let (40 % souboru, 23 % mužů, 69 % žen, $p < 0,01$, x^2), dále do časné dospělosti (52 % souboru, 65 % mužů, 31 % žen, $p < 0,05$, x^2). U mužů byly zaznamenány pokusy s heroinem ve věku pod 10 let. Ve frekvenci celoživotního užití heroinu nebyly nalezeny významné rozdíly mezi pohlavími. 60 % souboru vyzkoušelo heroin 1–3x, pětina 4–10x a pětina více než 10x.

Jiné opiáty mimo heroinu byly alespoň jednou během života užity 2 % dotazovaných (2,3 % mužů, 1,7 % žen, $p < 0,05$, x^2). Užití jiných opiátů v posledních 6 měsících přiznaly 0,3 % souboru, v posledních 30 dnech 0,14 % bez podstatných rozdílů mezi pohlavími. Mezi uživateli jiných opiátů bylo více než 60 % (58 % mužů, 68 % žen, bez signifikance) těch, kteří je poprvé zkusili mezi 15.–18. rokem věku, třetina (37 % mužů, 22 % žen, $p < 0,05$, x^2) v období rané dospělosti, cca 6 % (1 % mužů, 10 % žen, $p < 0,05$, x^2) mezi 10.–14. rokem věku a 2 % v méně než 10 letech (pouze muži, $p < 0,05$, Fisher exact). Mezi uživateli jiných opiátů šlo ponejvíce o experimenty (1–3x, 54 % celý soubor, 60 % muži, 50 % ženy, bez signifikace). Třetina souboru je užila 4–10x, 14 % více než 10x, bez významných rozdílů mezi pohlavími.

Léky s tlumivým účinkem (k navození spánku, uklidnění, potlačení bolesti, strachu) bez lékařského předpisu či odborného doporučení během svého života alespoň jednou užilo 8 % respondentů (6 % mužů, 9 % žen, $p < 0,001$, x^2). V posledním půlroce před studií byly tyto prostředky užity 2,6 % souboru (1,9 % mužů a 3,1 % žen, $p < 0,001$, x^2), v posledním měsíci 0,9 % souboru (0,6 % mužů, 1,1 % žen, $p < 0,05$, x^2). Přibližně polovina uživatelů si tlumivé léky o své vůli poprvé vzala v době časné dospělosti, 40 % mezi 15.–18. rokem, 7 % ve věku 10–14 let, 1 % ve věku pod 10 let. Tlumivé prostředky byly užity 1–3x 44 % respondentů (bez významných rozdílů mezi pohlavími), 4–10x 35 % souboru (29 % mužů, 37 % žen, $p < 0,05$, x^2), více než 10x 22 % konzumentů (25 % mužů, 20 % žen, bez signifikance).

Diskotékové (taneční, designer) drogy, zvl. extázi, alespoň jednou během svého života užilo 9 % dotazovaných (10 % mužů, 8 % žen, $p < 0,001$, x^2). V posledních 6 měsících byly taneční drogy konzumovány 2,1 % souboru (2,5 % mužů, 1,9 % žen, bez

signifikance), v posledních 30 dnech 0,7 % souboru (1 % mužů, 0,5 % žen, $p < 0,01$, χ^2). Věk první zkušenosti s diskotékovými drogami byl u jedné poloviny jejich uživatelů vyšší než 18 let, u druhé se pohyboval mezi 15–18 lety, bez významných rozdílů mezi pohlavími. Ojediněle byly zmíněny případy první konzumace v období 10–14 let, u 1 muže dokonce do 10 let věku. U 59 % souboru byly diskotékové drogy užity pokusně 1–3x, u čtvrtiny 4–10x, u méně než pětiny častěji než 10x.

Tab. 16: Hraní na automatech během života

Skupina	Všichni		Muži		Ženy	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Ne	6162	62,0	1975	49,3	4187	70,7
Ano	3771	38,0	2035	50,7	1736	29,3
Celkem	9933	100,0	4010	100,0	5923	100,0

Na automatech (hracích i výherních) alespoň jednou během života hrálo 38 % dotazovaných (51 % mužů a 29 % žen, $p < 0,001$, χ^2).

Tab. 17: Hraní na automatech v posledních 6 měsících (jen u těch, kteří někdy v životě hráli)

Skupina	Všichni		Muži		Ženy	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Ne	3388	84,3	1726	80,3	1662	89,0
Ano	630	15,7	424	19,7	206	11,0
Celkem	4018	100,0	2150	100,0	1868	100,0

V posledním půlroce před dotazováním bylo hraní na automatech zaznamenáno u 16 % souboru (20 % mužů, 11 % žen, $p < 0,001$, χ^2).

Tab. 18: Hraní na automatech v posledních 30 dnech (jen u těch, kteří někdy v životě hráli)

Skupina	Všichni		Muži		Ženy	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Ne	3662	94,0	1917	91,4	1745	97,0
Ano	235	6,0	181	8,6	54	3,0
Celkem	3897	100,0	2098	100,0	1799	100,0

V posledním měsíci před dotazováním přiznalo hru na automatech 6 % souboru (9 % mužů, 3 % žen, $p < 0,001$, χ^2). Nejvíce hráčů (36 %, 38 % mužů, 33 % žen, $p < 0,01$, χ^2) se poprvé setkalo s automatem ve věku 15–18 let, třetina (28 % mužů, 34 % žen, $p < 0,001$, χ^2)

po svém 18. roce, čtvrtina ve věku 10–14 let, desetina v méně než 10 letech věku (obojí bez signifikance mezi pohlavími). Jedno až tři setkání s gamblingem přiznalo 66 % osob, které někde hrály na automatech (55 % mužů, 80 % žen, $p < 0,001$, χ^2), 4–10x hrálo 22 % (28 % mužů, 17 % žen, $p < 0,001$, χ^2), více než 10x 11 % (17 % mužů, 4 % žen, $p < 0,001$, χ^2).

Tab. 19: Osoba, která respondenta motivovala k užití drog (mimo nikotinu, alkoholu, kofeinu a léků podaných lege artis, uvedeny pouze pozitivní odpovědi)

Skupina	Všichni (n=9993)		Muži (n=4039)		Ženy (n=5954)	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Rodiče	166	1,7	45	1,1	121	2,0
Sourozenci	209	2,1	76	1,9	133	2,2
Partner(ka)	558	5,6	89	2,2	469	7,9
Přátelé	5102	51,1	2326	57,6	2776	46,6
Náhodní známí	528	5,3	227	5,6	301	5,1
Drogový překupník	28	0,3	20	0,5	8	0,1
Lékař/farmaceut	109	1,1	25	0,6	84	1,4
Jiná osoba	273	2,7	164	4,1	109	1,8

Nejčastěji motivovali respondenty k užití drog jejich přátelé (51 % odpovědi v celém souboru, 58 % odpovědi mužů, 47 % žen), následoval vliv partnera (partnerky) – 6 % ze všech odpovědí, 2 % u mužů, 8 % u žen. Náhodní známí se podíleli na motivaci k užití drog v 5 % u celého souboru, v 6 % u mužů a v 5 % u žen. Relativní četnost vlivu dalších osob nepřesáhla 3 % (jiná osoba – 2,7 %, sourozenci – 2,1 %, rodiče 1,7 %, lékař či farmaceut – 1,1 %, drogový překupník – 0,3 %).

Tab. 20: Setkání s drogovými překupníky (uvedeny pouze pozitivní odpovědi)

Skupina	Všichni (n=9993)		Muži (n=4039)		Ženy (n=5954)	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Dealer z ulice	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Dealer studentem VŠ	1198	12,0	637	15,8	561	9,4
Dealer studentem MU	409	4,1	249	6,2	160	2,7
Dealer studentem fakulty, z níž pochází respondent	212	2,1	147	3,6	65	1,1

V případě setkání studentů s drogovými překupníky nikdo neuvěděl, že by šlo o pouličního dealera. V případě 12 % respondentů (16 % mužů, 9 % žen) je oslovil překupník – vysokoškolák, u 4 % souboru (6 % mužů, 3 % žen) to byla osoba, která studovala na některé fakultě Masarykovy univerzity, u 2 % souboru (4 % mužů, 1 % žen) pak student fakulty, z níž pocházel dotazovaný.

Tab. 21: Setkání se zfalšovanou či „nastavovanou“ drogou

Skupina	Všichni		Muži		Ženy	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Ne, nikdy	8069	87,6	3075	83,2	4994	90,6
Ano, 1–2 x	857	9,3	438	11,8	419	7,6
Ano 3x a vícekrát	283	3,1	184	5,0	99	1,8
Celkem	9209	100,0	3697	100,0	5512	100,0

Jedno či dvě setkání se zfalšovanou či ředěnou drogou přiznalo 9 % oslovených, 12 % mužů a 8 % žen ($p < 0,001$, χ^2). Tři a více setkání s „nekvalitními“ drogami byla zaznamenána u 3 % souboru (5 % mužů a 2 % žen, $p < 0,001$, χ^2).

Tab. 22: Velmi snadná dostupnost vybraných drog

Skupina	Všichni		Muži		Ženy	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Marihuana	5088	58,1	2137	59,4	2951	57,3
Budivé aminy	326	4,3	153	4,9	173	3,9
Kokain, crack	117	1,6	58	1,9	59	1,4
Halucinogeny	680	9,0	300	9,6	380	8,5
Diskotékové drogy	788	10,3	348	11,1	440	9,7
Heroin	84	1,1	46	1,5	38	0,9
Jiné opiáty	206	2,9	96	3,3	110	2,6

Za velmi snadno obstaratelnou označili dotazovaní marihuanu (58 %), za relativně velmi snadnou obstaratelné pak taneční drogy (10 %) a halucinogeny (9 %). Další látky byly k sehnání již hůře (pervitin a další budivé aminy – 4 %, opiáty mimo heroin – 3 %, kokain a crack – 2 %, heroin – 1 %). Obdobné názory byly zaznamenány též při třídění dle pohlaví s poněkud nižšími relativními četnostmi odpovědí u žen.

Tab. 23: Důvody užití drog (mimo nikotinu, alkoholu, kofeinu a léků podaných lege artis; uvedeny respondenty jako nejvíce důležité s klesající četností výskytu)

Skupina	Všichni		Muži		Ženy	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Uznání ostatních	4359	43,5	1312	32,5	3047	51,2
Zvědavost	2743	27,4	1195	29,6	1548	26,0
Navození příjemných pocitů	1521	15,2	748	18,5	773	13,0
Uvolnění psychického stresu	580	5,8	201	5,0	379	6,4
Spiritualita	507	5,1	310	7,7	197	3,3
Potlačení nepříjemných pocitů	328	3,3	119	2,9	209	3,5
Pochopení světa a sebe sama	296	3,0	150	3,7	146	2,5
Potlačení zdravotních obtíží	249	2,5	79	2,0	170	2,9
Zlepšení výkonnosti	181	1,8	89	2,2	92	1,5
Potřeba družnosti	170	1,7	73	1,8	97	1,6
Začlenění do skupiny	153	1,5	64	1,6	89	1,5
Vztah k sexu	131	1,3	71	1,8	60	1,0

K dominantním důvodům užití drog patřilo v souboru uznání ostatních (uvědělo 44 % respondentů), zvědavost (27 %), méně navození příjemných pocitů (15 %), uvolnění psychického stresu (6 %) a spiritualita (5 %). Relativní četnost výskytu dalších důvodů nepřesáhla 5 %. U mužů zůstaly pozice uspořádání důvodů dle četnosti v podstatě stejné jako v celém souboru s důrazem na navození příjemných pocitů, u následujících možností byly zjištěny mírně vyšší preference spirituality, pochopení sebe sama a vztah k sexu. U žen kopírují první čtyři místa rozložení důvodů v celém souboru s důrazem na uznání ostatních a mírně vyšší preferencí potlačení nepříjemných pocitů a zdravotních obtíží.

Tab. 24: Užívání vybraných drog v okruhu známých (pouze kladné odpovědi)

Skupina	Všichni		Muži		Ženy	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Odpověď'						
Marihuana	6517	65,2	2694	66,7	3823	64,2
Budivé aminy	814	8,1	330	8,2	484	8,1
Kokain, crack	311	3,1	125	3,1	186	3,1
Halucinogeny	1580	15,8	695	17,2	885	14,9
Diskotékové drogy	1702	17,0	700	17,3	1002	16,8
Heroin	104	1,0	49	1,2	55	0,9
Jiné opiáty	416	4,2	174	4,3	242	4,1

Při mapování užívání drog v okruhu známých byla respondenty na prvním místě označena marihuana (uvedlo 65 %), následovaly taneční drogy (17 %), halucinogeny (16 %) a budivé aminy (pervitin aj. – 8 %). Relativní četnost užívání dalších substancí v okruhu známých nepřesáhla 5 % (jiné opiáty mimo heroinu – 4 %, kokain a crack – 3 %, heroin – 1 %). Obdobné pořadí bylo zachováno i při třídění dle pohlaví s poněkud nižšími relativními četnostmi některých odpovědí žen.

Tab. 25: Pravidelné kouření 20 a více cigaret denně

Skupina	Všichni		Muži		Ženy	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Souhlasím	626	6,3	363	9,1	263	4,5
Nesouhlasím	8724	88,4	3397	85,2	5327	90,5
Nevím	519	5,3	225	5,6	294	5,0
Celkem	9869	100,0	3985	100,0	5884	100,0

Postoje k pravidelné denní konzumaci 20 a více tabákových cigaret se liší dle pohlaví. V rámci celého souboru s kouřením souhlasí 6 % dotazovaných, při třídění dle pohlaví jde o 9 % mužů a 4,5 % žen ($p < 0,001$, χ^2). Relativně málo respondentů (5 %) neumí zaujmout stanovisko, zbytek kouření odsuzuje.

Tab. 26: Pravidelné kouření marihuany

Skupina	Všichni		Muži		Ženy	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Souhlasím	995	10,1	620	15,6	375	6,4
Nesouhlasím	7881	79,9	2933	73,7	4948	84,1
Nevím	984	10,0	426	10,7	558	9,5
Celkem	9860	100,0	3979	100,0	5881	100,0

O něco méně „tvrdé“ názory se vyskytly při hodnocení názorů na pravidelnou konzumaci marihuany. Souhlasí s ním desetina celého souboru, 16 % mužů a 6 % žen ($p < 0,001$, χ^2). Oproti pohledu na tabák vzrostl počet osob, které se neumějí jednoznačně rozhodnout (z 5 % na 10 %).

Tab. 27: Experiment s „těžkými“ drogami

Skupina	Všichni		Muži		Ženy	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Souhlasím	530	5,4	329	8,3	201	3,4
Nesouhlasím	8676	88,1	3334	83,8	5342	91,1
Nevím	638	6,5	317	8,0	321	5,5
Celkem	9844	100,0	3980	100,0	5864	100,0

Pohled oslovených studentů na experimentální užití drog s neakceptovatelným rizikem (tzv. „tvrdých“ či „těžkých“) se podobá názorům na pravidelnou konzumaci tabáku. V rámci celého souboru s ním 5 % souhlasí (8 % mužů, 3 % žen, $p < 0,001$, χ^2). Poněkud více osob neumí riziko posoudit (6,5 % souboru, mužů více), zbytek experimenty odmítá.

Tab. 28: Experiment s hašišem, halucinogeny, diskotékovými drogami

Skupina	Všichni		Muži		Ženy	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Souhlasím	2384	24,2	1247	31,4	1137	19,4
Nesouhlasím	6112	62,1	2206	55,5	3906	66,7
Nevím	1340	13,6	524	13,2	816	13,9
Celkem	9836	100,0	3977	100,0	5859	100,0

Oproti předchozímu jsou respondenti mnohem více benevolentní k pokusnému užití látek s akceptovatelným rizikem (tzv. „měkkých“ či „lehkých“ drog). Souhlasí s ním 24 % všech dotazovaných, 31 % mužů a 19 % žen ($p < 0,001$, χ^2). Přibližně 14 % vzorku neumí zaujmout jasné stanovisko, zbytek s experimenty jednoznačně nesouhlasí.

Tab. 29: Experiment s marihuanou

Skupina	Všichni		Muži		Ženy	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Souhlasím	5932	60,2	2642	66,4	3290	56,0
Nesouhlasím	2487	25,2	894	22,5	1593	27,1
Nevím	1432	14,5	442	11,1	990	16,9
Celkem	9851	100,0	3978	100,0	5873	100,0

Situace se dramaticky mění při posuzování názorů respondentů na experimenty s marihuanou. Schvaluje je 60 % souboru (66 % mužů, 56 % žen, $p < 0,001$, χ^2), 14 % se nedovede rozhodnout (ženy více), zbytek s aktivitou nesouhlasí.

Tab. 30: Názory na legalizaci drog

Skupina	Všichni		Muži		Ženy	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Proti legalizaci jakékoli drogy	1303	13,3	577	14,6	726	12,4
Pro legalizaci některých drog k využití lege artis	5219	53,3	1584	40,1	3635	62,2
Pro legalizaci některých drog, zvl. tzv. „lehkých“	2472	25,2	1288	32,6	1184	20,3
Pro legalizaci všech drog	173	1,8	129	3,3	44	0,8
Jiný názor	626	6,4	374	9,5	252	4,3
Celkem	9793	100,0	3952	100,0	5841	100,0

Proti legalizaci jakékoli drogy se rozhodně staví 13 % souboru (15 % mužů, 12 % žen, $p < 0,01$, x^2). Legalizaci vybraných látek k využití např. v medicíně a farmakologii by podpořilo 53 % dotazovaných (40 % mužů, 62 % žen, $p < 0,001$, x^2). Legalizaci tzv. „lehkých“ (zvláště konopných) drog by schvalovala čtvrtina respondentů (33 % mužů, 20 % žen, $p < 0,01$, x^2), legalizaci všech drog necelá 2 % souboru (3,3 % mužů, 0,8 % žen, $p < 0,001$, x^2). Jiné názory (ponejvíce se týkající změn v pohledu společnosti na drogy a na drogovou legislativu) zastává 6 % oslovených (9,5 % mužů, 4,3 % žen, $p < 0,001$, x^2).

Diskuse

Kachlík a Šimůnek (1995, 1998) se věnovali sledování konzumace drog a postojů k nim u vysokoškolských studentů na MU od r. 1993. V období 1993–1997 provedli anonymní dotazníkové šetření na vzorku 456 posluchačů (177 mužů a 279 žen) 5. ročníku Lékařské fakulty MU v Brně.

Ukázalo se, že do vybrané skupiny pronikly tzv. „tvrdé“ drogy (opiáty, kokain, pervitin). Výskyt studentů, kteří již sami tvrdé drogy okusili, byl poměrně nízký, kolem 2%, pouze u kokainu vlastní zkušenost přiznala téměř 4 % mužů ve školním roce 1993–94. Misúzus léků se týkal zejména tlumivých prostředků, používaných ženami k tišení psychických i fyzických potíží.

Podstatně horší byla situace u konzumace produktů konopí. Marihuana se stala nejrozšířenější drogou v souboru, vlastní zkušenost s ní uvádělo více jak 30 % mužů a téměř 20 % žen, přibližně 6 % mužů a 1 % žen ji kouřilo opakovaně. Po konopí byly druhou nejčastěji zneužívanou skupinou mezi vysokoškoláky halucinogeny, a to většinou přírodního původu (lysohlávky). K pravidelným kuřákům tabáku patřilo průměrně 30 % mužů a 15 % žen, k nekuřákům se řadilo 20 % mužů a 50 % žen, zbytek byli občasní kuřáci a exkuřáci.

Studenti zaujímalí velmi tolerantní postoje k vyzkoušení marihuany (akceptovaly dvě třetiny, pouze 15 % jasně odmítlo). Četnost odmítajících vzrostla v případě příležitostné (20 %) a pravidelné konzumace (60 %). Třetina dotazovaných nedovedla zaujmout jasné stanovisko, postoje žen byly obecně kritičtější. K pravidelnému kouření 20 cigaret denně byli medicím mnohem kritičtější. Polovina mužů a 65 % žen jasně odmítlo možnou legalizaci tzv. „měkkých“ drog, významnost rozdílů mezi pohlavími s časem rostla.

Více než tři čtvrtiny souboru přivedli k užití drogy přátelé či náhodní známí, 45 % respondentů bralo drogy ze zvědavosti, k dalším význačným důvodům patřilo hledání pozitivů, úleva od psychického stresu, potlačení zdravotních obtíží (většinou u žen), navození pocitu družnosti a uznání kolektivem. Chuť někdy vyzkoušet drogy udala téměř polovina mužů a třetina žen.

Kromě protikuřáckého působení byli medicím v rámci stáží na ústavu preventivního lékařství osloveni těž aktivitami, týkajícími se primární prevence zneužívání neta-bákových drog. Prevence závislostí byla probírána též ve výuce budoucích pedagogů a zakotvena ve studijních materiálech. Byla posílena spolupráce s Poradenským centrem MU a studenti dostali příležitost řešit své problémy se závislostmi přímo na univerzitní půdě.

Csémy et al. (2004) zkoumali vzorek 904 pražských vysokoškoláků (Univerzita Karlova, Vysoká škola ekonomická, České vysoké učení technické, Česká zemědělská univerzita, Vysoká škola chemicko-technologická) pomocí anonymního strukturovaného dotazníku, který byl zaměřen na zneužívání drog a postoje k nim. Obsahoval i škály sledující některé psychologické charakteristiky.

Rizikové či společensky nežádoucí formy užívání návykových látek byly zjištěny u třetiny souboru. Nadměrná konzumace alkoholu byla zjištěna u pětiny mužů a 8 % žen. Relativní četnost pravidelných denních kuřáků cigaret se nelišila dle pohlaví (14 % mužů, 13 % žen), užívání sledovaných drog (marihuana, pervitin, heroin, LSD, extáze) během roku častěji než pětikrát přiznalo 24 % mužů a 12 % žen. Osoby s rizikovým chováním k návykovým látkám vykazovaly vyšší úroveň depresivity, horší duševní zdraví, obtížněji se ztotožňovaly s obecně platnými společenskými normami.

Studenti, nadužívající alkohol nebo konzumující jiné drogy, zastávali smířlivější postoje k užívání návykových látek. Nebyly nalezeny žádné významné vazby mezi kvalitou rodinného prostředí a rizikovým užíváním drog.

Pavúk a Koščo (1997) publikovali výsledky dotazníkové studie, kterou sledovali kuřácké návyky a prevalenci kuřáků mezi studenty Pedagogické fakulty v Prešově v období 1982–1995. Osloveno bylo více než 1900 respondentů.

V roce 1982 v celém souboru kouřilo průměrně 31,2 % posluchačů, z toho 43,4 % mužů a 26,5 % žen. Mezi studenty prvního ročníku byla zaznamenána prevalence kouření 20,3 % (16,6 % u žen, 34,7 % u mužů), mezi studenty posledního ročníku 36,7 % (30,9 % u žen a 51,6 % u mužů). Data z r. 1991, pocházející z další etapy výzkumu, prezentují prevalenci kuřáků v prvním ročníku 26,2 % (25,8 % u žen, 27,2 % u mužů), v posledním ročníku 44,3 % (39,6 % u žen, 52,0 % u mužů). K dispozici jsou ještě údaje o prevalenci kuřáctví u studentů prvního ročníku z r. 1995 (24,5 % celkem, 23,3 % u žen, 29,4 % u mužů).

V roce 1991 byl zaznamenán nárůst četnosti kuřáků v souboru studentů prvního a posledního ročníku, k čemuž výrazně přispěli nově nastupující do prvního ročníku, a ženy obecně. V roce 1995 byl zaznamenán v souboru studentů prvního ročníku pokles kuřáků oproti r. 1991, oproti roku 1982 však jejich nárůst (obojí bez statistické signifikance). V období 1991–1995 nebyl potvrzen trend rostoucí prevalence kuřáctví u žen a poklesu u mužů z let 1982–1991.

Výzkum je dlouhodobě prováděn též mezi studenty 3.–5. ročníku Lékařské fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě (Novotný, Kolibáš, 1997; Kolibáš, Novotný, 1998). Koncem 90. let sledoval vlastní zkušenosti posluchačů s alkoholem a dalšími psychoaktivními látkami a rovněž jejich znalosti. Nejčastěji užívanými látkami u respondentů byla černá káva (pravidelně ji pije více než 40 %) a alkohol (20% pravidelných konzumentů). Pravidelné kouření tabáku uvádí kolem 10 % dotazovaných. Pravidelné užívání benzodiazepinů je velmi řídké, avšak zjistilo se častěji jejich opakované užití. Pravidelná a opakovaná konzumace alkoholu a nikotinu jsou 3x až 4x častější u mužů, pití kávy a užívání benzodiazepinů se vyskytuje zase častěji u žen. Z nelegálních drog se v souboru popisuje nejvíce kontakt s marihuanou (1,8 % pravidelní konzumenti, opakované užití uvádí dalších 5,5 %). Zřídka se užívají psychostimulancia, Ecstasy, halucinogeny. Alespoň jednou užila psychostimulancia 2,3 % studentů, LSD asi 1,4 % a Ecstasy asi 0,5 %. Nikdo neuvedl vlastní zkušenost s opiáty. Při hodnocení znalostí

studenti jako nejznámější uvedli kanabinoidy, následoval heroin, halucinogeny, těkavé látky. Nejméně známými jsou „designer drugs“.

Další studie (Kolibáš et al., 2003) pomocí anonymního dotazníku zkoumala soubor celkem 381 studentů 3.–5. ročníku Lékařské fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě, dalších fakult Univerzity Komenského (pedagogické, přírodovědecké, právnické a filosofické) a studentů Akademie policajného zboru SR. Vysokoškoláci v Bratislavě z návykových látek nejčastěji užívají černou kávu (48 % souboru), tabák (14 % pravidelně kouří) a alkoholické nápoje (12 % je pije pravidelně). Pravidelné pití alkoholu a kouření se častěji vyskytovaly u mužů, ženy častěji pravidelně pily černou kávu a užívaly léky s návykovými složkami (téměř 4 %, zvl. analgetika). Z ilegálních látek byly nejčastěji zneužívány produkty konopí (27 % mužů a žen s nimi mělo alespoň jednu zkušenost, pravidelně je bralo další necelé 1 % dotázaných). Osoby s vlastní marihuanovou zkušeností častěji patřily k pravidelným konzumentům tabáku a alkoholu, samy většinou zkusily i jiné drogy, měly přátele, užívající návykové látky. V menší míře oslovení uvedli vlastní zkušenost s LSD, ojediněle s těkavými látkami a opiáty.

Poslední výsledky prezentovali Novotný a Kolibáš (2004) z anonymního dotazování v roce 2002, získané v souboru 230 studentů (157 žen, 73 mužů) 3. a 5. ročníku Lékařské fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě. Pravidelně kouřilo 11 % souboru (7 % žen, 21 % mužů), 11 % oslovených pravidelně pilo alkohol (8 % žen, 16 % mužů) a dalších 68 % sice nepravidelně, ale opakovaně. Pravidelně pilo černou kávu 46 % osob (polovina mužů, třetina žen). Z ilegálních látek jsou nejčastěji zneužívány konopné drogy (jednu zkušenost s nimi mělo 15 %, 12 % opakovanou, ojediněle se vyskytla pravidelná konzumace konopí). Jedno nebo opakované užití konopí uvedlo 22 % žen a 42 % mužů (rozdíl statisticky významný). Téměř 3 % měla jednu zkušenost s LSD, opakovaná byla řídká, podobná situace byla popsána též u extáze.

Porovnáním dat z let 2002 a 1997 vyplývá, že v r. 2002 vzrostl signifikantně počet konzumentů tabáku, počet pravidelných a občasných konzumentů alkoholu se významně nezměnil. Významně vzrostla četnost drogové zkušenosti s konopím (jednorázové i opakované), mírně poklesl podíl pravidelných konzumentů.

Práce Kovářové a Dóciho (2004) zkoumala vztah mezi kouřením a tělesnou aktivitou studentů Lékařské fakulty Univerzity Pavla Jozefa Safárika (UPJŠ) v Košicích. Byly analyzovány odpovědi získané dotazováním v rámci kardiiovaskulárního monitoringu CINDI, jejichž součástí byly položky týkající se kouření a fyzické aktivity. Soubor představovali 1104 studenti medicíny (426 mužů a 678 žen) 5. ročníku, oslovení v období 1996–2001. V celém vzorku kouřilo 17,5 %, z toho tři čtvrtiny představovali pravidelní a asi pětinu občasní kuřáci. Prevalence kouření byla vyšší u mužů a muži též kouřili déle než ženy. Průměrná denní spotřeba cigaret činila u mužů 11 kusů, u žen 7. Pravidelně začali studenti kouřit až po nástupu na vysokou školu. Subjektivně muži hodnotili svou fyzickou kondici lépe než ženy, nejčastějším typem pohybové aktivity byla rychlá chůze (uvedlo více než 60 % respondentů), čtvrtina oslovených se vícekrát týdně věnovala rekreačnímu pohybu, asi 2 % vzorku aktivně sportovala. Nebyl prokázán obecný vztah mezi kuřáctvím a fyzickou aktivitou vysokoškoláků, zato byla nalezena významná souvislost mezi denní spotřebou cigaret a tělesným pohybem. Studenti, kteří vykouří více cigaret denně, mají tendenci být méně fyzicky aktivní. Vzhledem ke

kardiovaskulární prevenci a prevenci závislostí bude velmi užitečné posílení role tělesné výchovy v rozvrhu a uplatňování různých metod boje s kouřením.

Reprezentativní studie zaměřená na konzum marihuany u vysokoškoláků byla provedena v USA (Bell et al., 1997; In Novotný, Kolibáš, 2003). V souboru více než 17500 studentů ze 150 amerických vysokých škol téměř čtvrtina uvedla, že v posledním roce konzumovala marihuanu. Užívání bylo vyšší u studentů, kteří současně pili alkoholické nápoje a kouřili, dále u těch, kteří bydleli v kampusech, kde byly dostupné hospody. Konzum marihuany souvisel s horšími studijními výsledky.

Velká studie byla též realizována ve Velké Británii (Webb et al., 1996; in Novotný, Kolibáš, 2003). Ve vzorku více než 3000 studentů z 10 univerzit bylo zjištěno, že 89 % má nějakou zkušenost s alkoholem (61 % mužů a 48 % žen pije pravidelně, rizikově pije 15 %), 20 % užívá konopí pravidelně aspoň jednou týdně, 33 % má zkušenost s jinými nelegálními látkami (většinou LSD a extázi). 46 % osob začalo užívat návykové látky ještě na střední škole, 13 % po vstupu na univerzitu.

Průzkum NHSDA a SAMHSA (Substance Abuse and Mental Health Services Administration) ukázal, že v USA je v populaci dvanácti až třicetiletých bílých mužů 28 % závislých na nikotinu, 6 % na alkoholu, 9 % na marihuaně a 8 % na kokainu. U bílých žen pak u 31 % existuje závislost na nikotinu, u 3 % na alkoholu, 6 % na marihuaně a 11 % na kokainu (Gfroerer et al., 1997; 1996 Annual Report Center for Drug and Alcohol Studies, 1997).

Sledování populačního vzorku třinácti- až čtyřicetiosmiletých v Austrálii (Lenton et al., 1997) s průměrným věkem 18,9 roku prokázalo, že kontakt s alkoholem mělo alespoň jedenkrát v životě téměř 99 % dotazovaných, s konopím přes 96 %, halucinogeny (LSD) přes 90 %, s inhalanty 83 %, amfetaminy 69 %, s barbituráty bez lékařského předpisu 37 %, kokainem 19 % a heroinem 7 %. Právě ve škole užilo alkohol 92 %, cannabis 89 %, LSD 67 %, inhalanty 57 %, amfetaminy 46 % a barbituráty 35 %.

Závěry

Více než tři čtvrtiny dotazovaných užily během života tabák, poprvé většinou mezi 10.–18. rokem, „legálně“ kouřila desetina oslovených, 5 % okusilo tabák v době, kdy jim nebylo ani 10 let, téměř 40 % respondentů kouřilo během posledních 7 dnů před studií.

Prakticky 99 osob ze 100 během života někdy pilo alkohol, ženy spíše příležitostně, muži pravidelně, první kontakty s alkoholem se odehrály mezi 10.–18. rokem věku, „legálně“ pila 3 % souboru, desetina okusila alkoholický nápoj ve věku pod 10 let, téměř tři čtvrtiny oslovených konzumovaly alkohol během posledních 7 dnů před studií.

Černou kávu již někdy okusilo 8 z 10 oslovených, k jejím pravidelným konzumentům patří více žen, nejvíce osob získalo první zkušenost mezi 15.–18. rokem, polovina respondentů pila černou kávu během posledních 7 dnů před dotazováním.

S kokainem přišla během života do kontaktu asi 3 % souboru, muži více než ženy, v posledním měsíci před studií jej užila 0,2 %, nejčastěji došlo k experimentům s kokainem v časně dospělosti, prakticky v 70 % se jednalo o max. 3 opakované pokusy. S crackem měla někdy v životě zkušenost 0,3 % dotazovaných, během posledního měsíce jej užily zlomky procenta (3 osoby, 0,03 %), maximum experimentů a četnost užití byly obdobné jako u kokainu.

Marihuanu alespoň jedenkrát v životě okusilo 60 % oslovených, muži více, v posledním měsíci ji konzumovalo 16 % z celého souboru, výrazně převažovali muži, maxima dosáhlo první užití marihuany ve věkové kategorii 15–18 let, více než 10x marihuanu užívalo 45 % oslovených, dominovali muži, experimenty (1–3x) přiznala třetina souboru. Hašiš nebo hašišový olej během svého života alespoň jednou užila čtvrtina respondentů, převažovali muži, v posledním měsíci tyto látky konzumovala 4 % souboru, opět s převahou mužů, první zkušenosti s hašišem či hašišovým olejem ponejvíce spadají do období mezi 15.–18. rokem věku, většinou šlo o 1–3 experimenty.

Halucinogeny byly alespoň jednou v životě užity 7 % souboru, častěji muži, v posledním měsíci se konzumace halucinogenů vyskytla u 0,5 % všech oslovených, opět s převahou mužů, první kontakty s halucinogeny nejčastěji spadaly do věkového intervalu 15–18 let a do období rané dospělosti, 60 % souboru užilo halucinogeny experimentálně (1–3x), třetina častěji (4–10x). Halucinogenní houby (zvl. lysohlávky) během života vyzkoušel téměř dvojnásobek osob než halucinogeny obecně, muži více, v posledních 30 dnech je užilo 0,8 % souboru (více mužů), věkové období prvního užití halucinogenních hub kopíruje období prvního užití halucinogenních látek obecně, halucinogenní houby byly v 60 % případů požitý 1–3x, ve čtvrtině pak 4–10x.

Alespoň jednu životní zkušenost s tzv. „tvrdými“ drogami mělo méně než 5 % dotazovaných, častěji muži, první kontakty s nimi spadaly do intervalu 15–18 let a do období rané dospělosti, u poloviny souboru šlo o 1–3 experimenty.

Léky s tlumivým účinkem bez lékařského předpisu či odborného doporučení během svého života alespoň jednou užilo 8 % respondentů (více žen), v posledním měsíci před dotazováním 0,9 % souboru (opět více žen), přibližně polovina uživatelů si tlumivé léky záměrně poprvé vzala v době časně dospělosti, 40 % mezi 15.–18. rokem, zhruba 40 % je užilo „na zkoušku“ a 4–10x, pětina pak častěji než 10x.

Taneční drogy alespoň jednou během svého života užilo 9 % dotazovaných, v posledních 30 dnech je užilo 0,7 % souboru (převažovali muži), první zkušenost byla učiněna ve věku 15–18 let a na prahu dospělosti, ve svou třetinách případů šlo o ojedinelé experimenty.

Na automatech alespoň jednou během života hrála více než třetina dotazovaných, převažovali muži, v posledním měsíci před dotazováním přiznalo hru na automatech 6 % souboru (opět s převahou mužů), nejvíce hráčů se poprvé setkalo s automatem ve věku 15–18 let a na prahu dospělosti, 1–3 kontakty s gamblingem přiznaly dvě třetiny osob, pětina 4–10, desetina více než 10.

Nejčastěji motivovali respondenty k užití drog jejich přátelé, následoval vliv partnera (partnerky), náhodných známých. V případě setkání studentů s drogovým překupníkem to byl v desetině případů vysokoškolák mimo MU, ve 4 % student MU, ve 2 % student MU z téže fakulty jako respondent. Jedno či dvě setkání se zfalšovanou či ředěnou drogou přiznala desetina souboru, častější kontakt byl zaznamenán u 3 % vzorku. K dominantním důvodům užití drog nejčastěji patřilo v souboru uznání ostatních, zvědavost, méně navození příjemných pocitů, uvolnění psychického stresu a spiritualita.

Za velmi snadno dostupnou označili dotazovaní marihuanu, za relativně snadnou obstaratelné pak taneční drogy a halucinogeny, Známí respondentů nejčastěji užívají marihuanu, následují taneční drogy, halucinogeny a budivé aminy (pervitin aj.). Postoje

k pravidelné denní konzumaci tabáku se liší dle pohlaví (souhlasí s ní 9 % mužů a 4,5 % žen, obdobná situace nastala též u názorů na pravidelné užívání marihuany (souhlasí 16 % mužů a 6 % žen), experimentální užití „tvrdých“ drog schvaluje 8 % mužů a 3 % žen, s experimentálním užitím „měkkých“ drog obecně souhlasí 31 % mužů a 19 % žen, v případě marihuany jde o 66 % mužů a 56 % žen, jejichž postoje jsou značně benevolentní.

Legalizaci jakékoli drogy rozhodně zavrhuje 13 % souboru, povolení vybraných látek k využití lege-artis by podpořilo 53 % dotazovaných (více žen), legalizaci tzv. „lehkých“ (zvláště konopných) drog by schvalovala čtvrtina respondentů, všech drog necelá 2 % souboru (v obou případech více mužů).

Literatura

1. 1996 Annual Report Center for Drug and Alcohol Studies. Newark: University of Delaware, 1997, 25 s.
2. BELL, R.; WECHSLER, H.; JOHNSTON, L. D. Correlates of college students marijuana use: results of a US National Survey. *Addiction*, 1997, roč. 92, č. 5, s. 571–581.
3. CSÉMY, L.; HRACHOVINOVÁ, T.; KRCH, D. F. Alkohol a jiné drogy ve vysokoškolské populaci: rozsah, kontakt, rizika. *Adiktologie*, 2004, roč. 4, č. 2, s. 124–135.
4. DEAN, A. G. et al. *Epi Info, Version 6: A word processing, database, and statistics program for epidemiology on microcomputers*. 6th ed. Atlanta: Centers for Disease Control and Prevention, 1994, 257 s.
5. DUBSKÝ, V. *Mládež, společnost a stát. Odborný bulletin k problematice mládeže*. 1. vyd. Praha: Institut dětí a mládeže MŠMT ČR, 1994, 116 s. ISSN 1210-6380.
6. DVOŘÁK, D. *Metodika vzdělávacích programů prevence drogových závislostí a HIV/AIDS*. 2. vyd. Praha: Filia, 1995, 113 s. ISBN 80-901966-2-4.
7. GFROERER, J.; WRIGHT, D.; KOPSTEIN, A. Prevalence of youth substance use: the impact of methodological differences between two national surveys. *Drug and Alcohol Dependence*, 1997, roč. 47, č. 1, s. 19–30.
8. HRUBÁ, D.; KACHLÍK, P. Budou v roce 2000 na Lékařské fakultě MU v Brně pouze nekouřící absolventi? *Alkoholismus a drogové závislosti (Protialkoholický obzor)*, 1998, roč. 33, č. 4, s. 211–222.
9. KACHLÍK, P.; HAVELKOVÁ, M. Drugs, Future Doctors and Pedagogues at Masaryk University. In ŘEHULKA et al. *2nd Conference School and Health 21*, Brno: Paido, 2007, s. 655–670. 904 s. ISBN 978-80-7315-138-6.
10. KACHLÍK, P.; ŠIMŮNEK, J. Drogová scéna u brněnských studentů VŠ v letech 1993–1995. *Acta hygienica, epidemiologica et microbiologica*, 1995, Suppl. 7, s. 44–46.
11. KACHLÍK, P.; ŠIMŮNEK, J. Brněnští medicí, návykové látky a protidrogové poradenství. *Alkoholismus a drogové závislosti (Protialkoholický obzor)*, 1998, roč. 33, č. 3, s. 163–180.
12. KANDELL, D. et al. Prevalence and demographic correlates of symptoms of last

- year dependence on alcohol, nicotine, marijuana and cocaine in the U.S. population. *Drug and Alcohol Dependence*, 1997, roč. 44, č. s.11–29.
13. KOLEKTIV. Pití alkoholu a užívání jiných drog mezi mládeží v evropských zemích. *Učitel'ské noviny*, 1998, roč. 101, č. 13, s.15–19.
 14. KOLEKTIV. *The NNICC Report 1996. The Supply of Illicit Drugs to the United States*. Washington: U.S.Dept. of Justice & DEA, 1997, 80 s.
 15. KOLIBÁŠ, E.; NOVOTNÝ, V. Skúsenosti poslucháčov LF UK v Bratislave s psychoaktívnymi látkami. II. časť. Výsledky prieskumu pomocou dotazníka RCSAST. *Alkoholizmus a drogové závislosti (Protialkoholický obzor)*, 1998, roč. 33, č. 4, 193–209.
 16. KOLIBÁŠ, E.; NOVOTNÝ, V.; ŠEFRÁNKOVÁ, V. Skúsenosti študentov vysokých škôl s návykovými látkami – I. časť. Užívanie a vedomosti o návykových látkách. *Alkoholizmus a drogové závislosti (Protialkoholický obzor)*, 2003, roč. 38, č. 1, s. 17–28.
 17. KOVÁŘOVÁ, M.; DÓCI, I. Fajčenie nikotínu a fyzická aktivity poslucháčov Lekárskej fakulty v Košiciach. *Alkoholizmus a drogové závislosti (Protialkoholický obzor)*, 2004, roč. 39, č. 3, s. 131–143.
 18. LENTON, S.; BOYS, A.; NORCROSS, K. Raves, drugs and experience: drug use by a sample of people who attend raves in Western Australia. *Addiction*, 1997, roč. 92, č. 10, s.1327–1337.
 19. NEŠPOR, K.; CSÉMY, L. *Léčba a prevence závislosti. Příručka pro praxi*. 1. vyd. Praha: PCP, 1996, 199 s., ISBN 80-85121-52-2.
 20. NOVOTNÝ, V.; KOLIBÁŠ, E. Skúsenosti poslucháčov LF UK v Bratislave s psychoaktívnymi látkami – I. časť – Užívanie a vedomosti o psychoaktívnych látkách. *Alkoholizmus a drogové závislosti (Protialkoholický obzor)*, 1997, roč. 32, č. 5, s. 299–312.
 21. NOVOTNÝ, V.; KOLIBÁŠ, E. Návykové látky a študenti vysokých škôl – niektoré novšie údaje. *Alkoholizmus a drogové závislosti (Protialkoholický obzor)*, 2003, roč. 38, č. 1, s. 37–42.
 22. NOVOTNÝ, V.; KOLIBÁŠ, E. Skúsenosti študentov vysokých škôl s návykovými látkami – II. časť. Študenti Lekárskej fakulty UK v Bratislave. *Alkoholizmus a drogové závislosti (Protialkoholický obzor)*, 2004, roč. 39, č. 1, s. 17–36.
 23. PAVÚK, A.; KOŠČO, J. Analýza fajčiarskych návykov u čtuudentov Pedagogickej fakulty v Prešove od roku 1982 do roku 1995. *Alkoholizmus a drogové závislosti (Protialkoholický obzor)*, 1997, roč. 32, č. 2, s. 117–125.
 24. ROUSE, B. A. Epidemiology of illicit and abused drugs in the general population, emergency department drug-related episodes, and arrestees. *Clinical Chemistry*, 1996, roč. 42, č. 8 (B), s.1330–1336.
 25. STATSOFT, Inc. *STATISTICA Cz [Softwarový systém na analýzu dat]*, verze 6, 2001. Www.StatSoft.Cz
 26. WEBB, E. et al. Alcohol and drug use in UK university students. *Lancet*, 1996, roč. 348, č. 9032, s. 922–925.

Data byla získána v průběhu řešení interního grantového projektu PdF MU

„Deskripce drogové scény na MU a návrh preventivního opatření. Etapa2: Realizace deskriptivní studie na MU a její vyhodnocení“, id. č. 01/06, kategorie A-a, vedoucího řešitele MUDr. Petra Kachlika, PhD.

A DRUG SCENE AT THE MASARYK UNIVERSITY BRNO 10 YEARS AFTER

Abstract: By means of anonymous questionnaire investigation we addressed a representative sample of 9993 responder from all 9 faculties of MU Brno. The questionnaire consisted from 21 items focused at students' own whole-life experience with alcohol, tobacco, black coffee and other substances, the usage of them in last 6 months and 30 days, and included their attitudes to drugs and basic socioecological indicators. The answers were electronically recorded and statistically processed. It turned out that three quarters of the responders have their own lifelong experience with tobacco, 99 % with alcohol, 85 % with black coffee, 60 % with marihuana, 25 % with hashish, 13 % with hallucinogens, 8 % with depressant medicaments illicitly used, 10 % with dance drugs, 38 % have an experience with gaming machines. As far as the other controlled substances are concerned (including so-called heavy drugs), their lifelong prevalence did not exceed 5 %. More frequent consumption was monitored especially in the case of marihuana, some hallucinogens and depressants.

Key words: questionnaire, habit- forming substances, university, students, survey, prevalence, attitudes, use